

Lidy Zijlmans: Een lijvig boekwerk, een mager naslagwerk

A.F. Florijn, J.A. Lalleman & J.H. Maureau, *De regels van het Nederlands. Grammatica voor anderstaligen*. Groningen, Wolters Noordhoff, 1994. Theorieboek 309 blz. ISBN 90 01 52110X, f 49. Werkboek 123 blz. ISBN 90 02 52111 8, f 25.

Anderstaligen die beter Nederlands willen leren spreken en schrijven, en de docenten die hen daarbij willen helpen, hebben er sinds juli 1994 een nieuwe methode bij: *De regels van het Nederlands*, bestaande uit een grammaticaboek en een werkboek. De auteurs richten zich tot hoger opgeleide anderstaligen die het Nederlands al vrij gemakkelijk kunnen lezen.

Het is een zeer uitgebreid boek en zeker een aanwinst voor het NT2-onderwijs. Tot op heden was de *Nederlandse grammatica voor Anderstaligen* de belangrijkste 'gebruiks-grammatica' voor deze doelgroep. Ik zou willen beweren dat het hier besproken werk geen vervanger of concurrent is. In de *Nederlandse grammatica voor anderstaligen* ligt veel nadruk op de vorm. Veelal is er naar gestreefd volledig te zijn in het geven van regels en uitzonderingen, het boek is daardoor vooral een naslagwerk. In *De regels van het Nederlands* daarentegen is veel ruimte voor functie en betekenisaspecten. Met helderheid en overzichtelijkheid als doel is met nadruk niet gestreefd naar volledigheid. Hoewel de auteurs menen dat het boek ook bruikbaar zal zijn als naslagwerk is het mijns inziens, mede door toevoeging van een werkboek, toch vooral een leerboek.

Weliswaar voor dezelfde doelgroep als *Beter Nederlands. Een inleidend grammaticaal hulpboek voor anderstaligen*, heeft *De regels van het Nederlands* door de zojuist genoemde niveaubepaling daarnaast (of daarna) ook bestaansrecht,

aangezien het eerstgenoemde boek zich meer op beginners richt.

Hoofdstukindeling

Het theorieboek telt 53 hoofdstukken; 51 waarin een keur aan onderwerpen wordt behandeld, het 52e bevat een lijst met 'Frequente sterke werkwoorden in het Nederlands', het 53e een 'Register en verklarende termenlijst'. Het zijn er zo veel omdat de hoofdstukken vrij compact zijn gehouden. Grote gehelen zijn opgeknipt in kleine, hanteerbare delen. In plaats van één hoofdstuk 'het werkwoord', zijn er een stuk of veertien over de verschillende vormen, tijden en dergelijke. Deze opzet leidt, aldus de auteurs, tot 'opzettelijke redundantie', omdat is 'geprobeerd de hoofdstukken van de grammatica zoveel mogelijk zelfstandig leesbaar te maken. (...) Een gebruiker die één bepaald hoofdstuk raadpleegt, krijgt in dat hoofdstuk zoveel mogelijk antwoord op zijn vragen.'

Aan diverse onderwerpen wordt een hoofdstuk aan hoofdzaken en een tweede aan 'bijzonderheden' gewijd. Het opdelen van grammaticale rijstebrij in 'hapklare brokken' spreekt mij zeer aan. Ook hoofdzaken van bijzaken scheiden is didactisch slim, je kunt in lessen op een lager niveau de essentie behandelen, op hoger niveau dieper op de stof ingaan.

Aparte vermelding verdient hoofdstuk 50 'Zinsontleding'. Zinsontleding opnemen in een grammatica voor anderstaligen is bij mijn weten nog niet eerder gedaan. Op deze manier krijgen 'diegenen die niet zo'n grote kennis van het begrippenapparaat van de traditionele grammatica hebben een beknopt overzicht van de belangrijkste termen.' Erg nuttig, want spreken over bij voorbeeld zinsvolgordes blijft een moeizame aangelegenheid tegenover mensen die geen weet hebben van subjecten en objecten, laat staan van bepalingen. Anderzijds is duidelijk dat er een paar linguïsten aan het werk zijn geweest. Door toevoeging van zo'n hoofdstuk hoeft men minder moeite te doen linguïstische analyses en termen te vermijden.

Het bevreemdt mij overigens dat dit hoofdstuk achteraan in het boek is geplaatst, terwijl

ook de auteurs zelf menen dat 'ontleden een eerste stap is in het leren van grammaticaregels.'

Inhoudelijke aspecten

UITGEBREID VERSUS SUMMIER Aan het begin van deze recensie roemde ik de uitgebreidheid van het boek. Uitgebreid is *De Regels van het Nederlands* in de zin van zijn ruime aandacht voor betekenisaspecten en functionaliteit. Waar andere grammatica's bij voorbeeld alleen een paar steekwoorden noemen met betrekking tot de betekenisaspecten van de verkleinwoorden vindt men in *De regels van het Nederlands* daar een aantal paragrafen over. Andere voorbeelden zijn de hoofdstukken 'Zijn, hebben en worden' en 'Modale hulpwerkwoorden', waarin naast vorm ook weer betekenisaspecten aan bod komen. Vooral aan de functie van woordvolgorde is veel aandacht besteed. De betekenisaspecten van woordvolgordes worden aan de hand van voorbeelden, maar meer nog in de begeleidende teksten waarin de nadruk ligt op interpretatieverschillen, duidelijk gemaakt.

Tegelijkertijd kan men *De regels van het Nederlands* summier noemen. Vaak beperken de auteurs zich tot het noemen van de 'meest frequente vormen'. De behandeling van de onregelmatige meervoudsvorming en de regels voor de verschillende verkleinsuffixen zijn hier voorbeelden van. De auteurs zeggen bewust 'niet gestreefd te hebben naar het geven van uitputtende opsommingen van uitzonderingen op regels,' want 'gebruikers zijn er vooral bij gebaat op een heldere en overzichtelijke manier informatie te krijgen over de belangrijkste regels en constructies van het Nederlands.'

Inderdaad is bij volledige opsommingen het gevaar groot dat de lezer door de bomen het bos niet meer ziet, anderzijds behoeft de gevorderde gebruiker wellicht soms meer dan *De regels van het Nederlands* hem geeft. Temeer daar men zich in het voorwoord ook zegt te richten op 'buitenlanders die het Nederlands bestuderen, bij voorbeeld in het kader van een taalwetenschappelijke opleiding.'

Met name aan onregelmatige werkwoorden is wel erg weinig tekst gewijd: 'Deze laatste moet u leren. De meest frequente vormen zijn in hoofdstuk 52 in dit boek opgenomen.' Had-

den niet enkele vormkenmerken genoemd kunnen worden? Dat in de meeste gevallen een vocaal verandert in imperfectum en perfectum, en de meeste participia eindigen op *-en* geeft de burgers toch enig houvast en moed. Het advies – zoals gegeven bij de meervoudsvorming van substantiva – om in een woordenboek te kijken, sterker nog, om een woordenboek te selecteren op grond van het opgenomen zijn van dit soort informatie, zou hier op zijn plaats zijn.

Overigens lijkt dit hoofdstuk op een achternamiddag in elkaar geflanst. Kennelijk wil men de burger wel degelijk bemoedigen door te laten zien dat er groepjes bomen zijn waardoor het bos enigszins is te overzien, maar over het waarom van een indeling in groepen geen woord, waardoor geen duidelijkheid maar slechts verwarring ontstaat. Het wezenlijke kenmerk van de als tweede afgedrukte groep en de laatste is (ook mij) volstrekt onduidelijk, te meer daar er wel tien werkwoorden zowel bij de tweede als bij de laatste groep staan.

Andere verwarrende fouten: er is zoiets als een groep werkwoorden waarbij *lange a* verandert in *oe*, maar 'slaan sloeg geslagen' staan niet daarin, maar ergens anders zomaar tussen; er wordt een groepje werkwoorden gegeven waarbij *korte e* verandert in *korte o*, maar 'trekken' en 'betrekken' staan niet daar, maar abusievelijk tussen de werkwoorden waarvan de *korte i* verandert in *korte o*. Wat mij ook bevreemdt is dat 'treffen' en 'aantreffen', 'steken' en 'aansteken' en dergelijke onder elkaar staan, terwijl er als enige aanwijzing wél is gewezen op het feit dat samengestelde en afgeleide werkwoorden dezelfde verleden-tijdsvormen hebben als hun grondvorm. Waarom niet, als er dan toch op een of andere manier naar de traditionele groepsindeling wordt verwezen, de vocaalveranderingen vet gedrukt?

OMISSIES Ik miste in *De regels van het Nederlands* aandacht voor onderwerpen die in het NT2-onderwijs vaak uitgebreid aan de orde moeten komen, zoals het verschil tussen de betrekkelijke voornaamwoorden 'die' en 'dat' enerzijds, en vormen als 'met wie' en 'waarmee' anderzijds. Alle vormen worden wel gegeven, maar er wordt niet ingegaan op het verschijnen van voorzetsels bij betrekkelijke (voornaam-)woorden. En alleen in de termen-

lijst heb ik iets gevonden over het bestaan van (werk-)woorden gecombineerd met een vast voorzetsel. Hieraan is geen paragraaf of hoofdstuk gewijd, terwijl dit toch een belangrijk onderwerp is voor een goede beheersing van onze – en elke – taal.

Een gemis van lagere orde vond ik bij voorbeeld het ontbreken van bijwoorden als 'daarom' in het hoofdstuk 'Zinsverbindende elementen'. Ik kan mij niet voorstellen dat deze om redenen van overzichtelijkheid moesten worden weggelaten.

Taal- en terminologiegebruik

In de grammatica worden Nederlandse en internationale grammaticale termen naast elkaar gebruikt. In 50.2 'Woordbenoeming' leggen de auteurs uit dat Nederlandse grammatici per woordsoort een wisselende voorkeur hebben. Daarom worden hier steeds 'de meest gangbare gebruikt. Als beide termen veel voorkomen gebruiken we ze door elkaar'. Zo wordt gesproken over 'substantieven (zelfstandige naamwoorden)', en later over 'lidwoorden (artikels)'.

In deze stellingname kon ik mij wel vinden, maar ik vroeg mij uiteindelijk toch af of het door elkaar gebruiken van twee termen, soms binnen een zin, geen verwarring oplevert bij 'diegenen die niet zo'n grote kennis van het begrippenapparaat van de traditionele grammatica hebben.'

Er is naar gestreefd het taalgebruik helder, vooral kort en bondig te houden. In de commentaren bij de voorbeeldzinnen is dat ook wel goed gelukt. Waar erg veel termen bij elkaar staan in een commentaar, wordt door de typografische relatie met de voorbeeldzinnen over het algemeen toch duidelijk wat de bedoeling is. De auteurs schrijven dan ook 'ervoor te hebben gekozen de *taalvoorbeelden als uitgangspunt* te nemen. Deze illustreren bepaalde regelmatigheden van het Nederlands.' Een voorbeeld hiervan is opgenomen onder het kopje 'Typografie/visuele middelen'.

Minder helder is het taalgebruik in de verklarende termenlijst, waarin nogal wat 'meta-taal' wordt gebruikt. Op pagina één leert de lezer aan de hand van voorbeelden en beknopte

commentaren wat een substantief is en wat eigenschappen van substantieven zijn. Dan stuit hij op de termen 'voorbepaling' en 'nabepaling' voorzien van een verwijzing naar de verklarende termenlijst. Zoekt hij die op dan komt hij heel wat ingewikkelder formuleringen en termen (constituent, naamwoordelijke constituent) tegen, wat ik jammer vind.

Het Nederlands in de voorbeeldzinnen en oefeningen is toch nog wel eens pittig:

'In de tijd van Houbraken was de ruwe penseelstreek van Rembrandt al lang uit de mode en hij constateert dan ook wat misprijzend dat Aert Gelder, na enige tijd bij Houbrakens eigen leermeester Samuel Hoogstraten in de leer te zijn geweest, rond 1660 alsnog naar Amsterdam vertrok om daar Rembrandts wijze van schilderen te leren.'

Ook de instructie bij deze oefening 3a van hoofdstuk 42 vergt flink wat leesvaardigheid:

'Geef in de vetgedrukte zinnen van het volgende tekstfragment aan wat het beginstuk, middenstuk en eindstuk van de zin is. Verdeel het beginstuk in eerste zinsplaats, en verdeel het eindstuk in tweede werkwoordpositie en laatste zinsplaats.'

Ikzelf had moeite met de interpretatie van voorbeeldzinnen de 'GP' betreffende. Niet gehinderd door enige kennis van de motorsport was het voorbeeld in afbeelding 1 mij volstrekt onduidelijk.

Ook de uitleg eronder van de verschillende interpretaties ontgaat mij. Waarschijnlijk zien de auteurs door voorkennis die zij blijkbaar wel hebben en die anderen missen, niet in wat er onduidelijk aan is.

Overzichtelijkheid

Ik heb het boek ook uitvoerig bekeken op overzichtelijkheid, opzoekbaarheid, het register en het verwijssysteem, omdat ik vind dat een grammatica als *naslagwerk* – en die functie claimen de auteurs in hun voorwoord ook – daarmee staat of valt. Het ziet er allemaal erg mooi uit, maar optimaal is het (nog) niet door bij voorbeeld onhandige plaatsing van paragraafnummers, onnodige verwijzingen en verkeerd uitgevallen typografie.

Door de **bepaling** in het middenstuk in een andere positie te plaatsen, kan de spreker aangeven welk gedeelte van de zin hij als comment wil presenteren.

Kevin Schwantz heeft **afgelopen zondag** de Britse GP gewonnen.

Het gaat over Kevin Schwantz; hij heeft afgelopen zondag de Britse GP gewonnen.

Kevin Schwantz heeft de Britse GP **afgelopen zondag** gewonnen.

Het gaat erover hoe Kevin Schwantz het tijdens de Britse GP gedaan heeft; welnu, afgelopen zondag heeft hij hem gewonnen.

De eerste zin past bijvoorbeeld in een situatie waarin het gesprek gaat over prominente motorcoureurs en hun kansen op het wereldkampioenschap: *Kevin Schwantz heeft afgelopen zondag de Britse GP gewonnen, dus zijn achterstand op Wayne Rainey bedraagt nog maar drie punten.* De tweede zin past bijvoorbeeld in een situatie waarin gepraat wordt over de uitslagen van de Britse GP-wedstrijd: *Kevin Schwantz heeft de Britse GP afgelopen zondag gewonnen, terwijl Wayne Rainey genoeg moest nemen met een derde plaats. Het was een spannende wedstrijd, want de verschillen waren maar klein.*

Afbeelding 1: De functie van de woordvolgorde (p. 232)

PARAGRAFEN Binnen een hoofdstuk wordt gewerkt met paragrafen en subparagrafen, die hiërarchisch genummerd zijn. Zoekt u in het register bij voorbeeld 'hun' op, dan vindt u: 'hun 3.7.2; 3.7.7; 7.1.1; 7.1.3.'

Het opzoeken van de betreffende paragrafen vind ik voor studenten lastig; makkelijker is het wanneer paragrafen opeenvolgende nummers hebben. Bladerend vindt men de gezochte paragraaf bovendien niet snel omdat pagina- en paragraafnummers en voetteksten gecentreerd staan in plaats van in de marge. Ook staan niet alle op een bladzijde behandelde paragrafen in de voetteksten genoemd.

VERKLARENDE TERMENLIJST Dit hoofdstuk begint met 'Aanwijzingen bij het gebruik van de lijst'. Hierin staan aanwijzingen die onder de noemer 'gebruik van het boek' zouden kunnen vallen. Ik heb (meer van) dergelijke aanwijzingen of een verklaring van alle gebruikte tekens en typografische middelen aan het begin van het boek tevergeefs gezocht en zeer gemist.

Deze lijst heeft goede en minder goede kanten. Over het algemeen vindt men zonder terminologische omwegen wat men zoekt, wat ik voor studenten heel plezierig vind. Zij kunnen

bij voorbeeld rechtstreeks zoeken naar 'hun', in plaats van naar 'persoonlijk pronomen hun', waar ze vaak niet op komen. Dat studenten langs korte weg ook verklaringen van termen kunnen opzoeken, vind ik een groot voordeel. Helaas vindt men na een verwijzing echter niet altijd een verklaring, of omgekeerd. Dit heeft onnodig heen en weer geblader tot gevolg.

Eenzijds vindt men, vanuit een paragraaf verwezen naar de termenlijst, daar geen verklaring maar een verwijzing naar een andere paragraaf. Het uitstapje naar de termenlijst had de lezer bespaard kunnen blijven, of de term had aldaar verklaard moeten worden. Anderzijds: wanneer men de lijst raadpleegt als register om iets in de grammatica op te zoeken, dan kan het gebeuren dat men alleen een verklaring vindt. Men moet dan via de inhoudsopgave – veel grover gestructureerd – alsnog proberen te vinden waar dat onderwerp behandeld wordt. Ook wordt men soms niet informatief doorverwezen, naast foutjes, zoals in 29.2.4 waar wordt verwezen naar 29.2.4.!

Samenvattend: mijns inziens zouden nog meer verklaringen in de lijst moeten worden opgenomen in plaats van ernaar te verwijzen, dan zou hij als verklarende termenlijst nog

beter voldoen. Ook de registerfunctie is niet optimaal. Naar de manier van doorverwijzen zou zeker nog eens grondig gekeken moeten worden.

TYPOGRAFIE/VISUELE MIDDELEN De tekst is over gezet in twee kolommen: in de linkerkolom voorbeeldzinnen, in de rechterkolom commentaar. Soms is een algemene of inleidende opmerking gecentreerd aan het begin van een paragraaf geplaatst die dan echter vaak de eerste (of enige) commentaartekst in zo'n paragraaf overlapt.

'In de voorbeeldzinnen is met typografische middelen aangegeven om welk woord of om welke woorden het in het bijzonder gaat.' Die typografische middelen worden ook toegepast in het commentaar. Wat in de voorbeeldzin cursief en/of vet gedrukt staat, wordt ook cursief en/of vet becommentarieerd of benoemd, zoals in afbeelding 2 te zien is.

Het visualiseren van grammatica is een stokpaardje van mij, dus ook hiermee – en met schema's – schieten de auteurs wat mij betreft in de roos. Jammer is alleen dat dat niet altijd even geslaagd is. Daarvoor zijn verschillende oorzaken te bedenken: de zetter zal wel eens iets over het hoofd hebben gezien of de auteurs hebben niet goed doorgedacht. Er zijn

vele voorbeelden te noemen, ik noem er twee waarbij volgens mij het laatste het geval is.

In het hoofdstuk 'Spelling en interpunctie' staat het schema Consonanten (51.4). In een apart grijs vlak staan de consonanten waarvan de uitspraak aan het eind van een woord stemloos is (/b/, /d/, /v/, /z/, /g/). Er worden echter alleen voorbeelden gegeven waarin die consonanten aan het begin of in het midden staan. Gemiste kans: *band* en *vlag* genoemd, vanwege de /b/ en de /v/, hebben zo'n stemloze eindconsonant, maar daaraan gaat men voorbij!

Niet geslaagd vond ik het onderstaande, afkomstig uit hoofdstuk 51.7:

barst, mok (etc.)

Aan het eind van een woord wordt de letter die de korte klinker aanduidt, gevolgd door één of meer consonantletters.

akkevietje, binnen (etc)

Binnen een woord moeten het altijd meer consonantletters zijn.

Mijns inziens zouden hier niet de klinkers, maar de achtervolgende medeklinker(s) typo-

1

Het gezegde

Het *gezegde* van een zin bestaat uit de *persoonsvorm* (het vervoegde werkwoord) en de eventueel aanwezige *andere werkwoordsvormen* die met de *persoonsvorm* verbonden zijn.

Ik *werk* aan de universiteit van Groningen.

Ik *zou* soms graag op een andere universiteit *willen werken*.

Je *hebt* zeker nog geen boodschappen *gedaan*, hè?

Heb je niet *gehoord* dat er de afgelopen jaren veel ongelukken *zijn gebeurd* op die weg?

Tot 1986 *heeft* die vrouw aan de universiteit van Amsterdam *gewerkt*.

Wij *hadden* je veel eerder *moeten waarschuwen*.

In deze voorbeeldzinnen zijn alle **werkwoorden die samen het gezegde vormen** vet gezet. De *persoonsvorm* is bovendien cursief gezet.

Afbeelding 2: Zinsontleding (p. 253)

antecedent		betrekkelijk voornaamwoord als subject of object
bepaalde en onbepaalde substantieven	enkelvoud <i>de-woord</i>	die
	<i>het-woord</i>	dat
	meervoud <i>de-woord</i>	die
	<i>het-woord</i>	die
onbepaalde woorden als: <i>iets, niets, alles, datgene, veel, weinig, het eerste, het mooiste, het interessantste</i>		wat
een hele zin		wat

antecedent		betrekkelijk voornaamwoord met voorzetsel
één of meer mensen		voorzetsel + wie
alle andere antecedenten		waar + voorzetsel

geen expliciet antecedent		betrekkelijk voornaamwoord
één of meer personen		wie
alle andere antecedenten		wat

Afbeelding 3: De vormen van het betrekkelijk voornaamwoord (p. 144)

grafisch van de rest onderscheiden moeten zijn, en bovendien de tekst 'één of meer consonantletters'.

Ook schema's kloppen soms niet of komen niet uit de verf, zoals in hoofdstuk 51 'Spelling'.

Maar er zijn ook mooie voorbeelden te noemen, zoals de woordvolgordeschema's en het schema in afbeelding 3.

De functie van het lichtere grijs hierin is mij echter niet duidelijk of is dit weer een drukfout?

Werkboek

Het werkboek heeft dezelfde hoofdstukindeling als het grammaticaboek, alleen bij hoofdstuk 36 'Interjecties' en hoofdstuk 50 'Ontleden' zijn geen oefeningen gemaakt. Elk hoofdstuk bevat een aantal theorie-oefeningen, waarin de gebruiker expliciet 'kan nagaan of hij regels en onderscheidingen die in de grammatica gegeven zijn, kan toepassen.' Zoals in de eerste oefening bij hoofdstuk 4 en 5 'Het lidwoord', waarin gevraagd wordt: 'Zijn de vetge-

drukte constituenten bepaald, onbepaald, categoriaal of abstract?' Na enkele van die theorie-oefeningen volgen de zogenaamde praktijk-oefeningen van het bekende type: 'Vul in', 'Zet in de juiste vorm', 'Verander de X-constructie in een Y-constructie'.

Mij gaan de oefeningen niet ver genoeg. De oefeningen vragen naar verworven kennis, of zijn een hulp bij het verwerven van kennis en dan steeds *op een enkel aspect* van het Nederlands gericht. Waar kennis van meerdere onderwerpen bij elkaar komen, mis ik overigens verwijzingen: in hoofdstuk 14, oefeningen bij het gebruik van de tijden, moeten ook passieve constructies en scheidbare werkwoorden in de juiste werkwoordstijd worden gezet. Men wordt daar wel op geattendeerd maar een verwijzing naar de betreffende hoofdstukken ontbreekt. Let wel: ik zie graag oefeningen waarin verschillende aspecten door elkaar aan de orde zijn, maar door de strakke hoofdstuk-indeling die het theorieboek op de voet volgt, lijkt dit af en toe eerder een onvermijdelijkheid dan een bewuste keuze.

Door de manier waarop het werkboek is opgezet lijkt het doel: parate kennis verkrijgen van de grammatica als het boek eenmaal uit is en de cursus afgelopen. Wil het boek ook bruikbaar zijn als naslagwerk voor de tijd daarna dan zijn oefeningen nodig waarmee studenten 'zelfredzaam' worden gemaakt. De theorieoefeningen zijn een stap in die richting, maar gaan daar helaas niet op verder. Een en ander is best in kant en klare vorm te verpakken: confrontaties met dilemma's waar men al schrijvend voor zou kunnen zitten, met veel voorkomende fouten voorzien van opdrachten, oefeningen om de eigen problemen te analyseren, oefeningen waarin meerdere grammaticale aspecten door elkaar aan de orde komen. Door dergelijke oefeningen leren studenten de weg kennen in zo'n naslagwerk.

Ervaringen

Daar ikzelf op dit moment geen lessen boven beginniveau geef, heb ik bij diverse docenten NT2 gevraagd of zij het boek al gebruikten en wat eventueel hun ervaringen waren. Een collega vond met name het Nederlands in de oefeningen van een hoger niveau dan de doelgroepomschrijving doet verwachten. Iemand

vond de aanpak te linguïstisch. Enkelen merkten op dat het boek nogal lijvig is en er geen tijd en ruimte is het te behandelen naast het andere lesmateriaal.

Anderen kozen voor het boek omdat er kant en klare oefeningen bij geleverd worden: 'lekker makkelijk'.

Conclusie

In *De regels van het Nederlands* is veel aandacht en ruimte voor de functie van grammaticale aspecten, en dat is grote winst. Ook het visualiseren van wat er uitgelegd en geleerd moet worden beschouw ik als winst, al is dat mijns inziens niet altijd even geslaagd.

Bij de claim dat het boek naast leer- en werkboek even bruikbaar zou zijn als naslagwerk zet ik vraagtekens. Daarvoor zou nog eens goed naar register en verwijzingen gekeken moeten worden. Daarmee in strijd is ook de – didactisch alleszins verdedigbare – keuze voor 'onvolledigheid'. Immers: een naslagwerk gaat jaren mee, iemands taalvaardigheid ontwikkelt zich en zo komt er een moment waarop de Nederlands-als-tweede-taal-gebruiker wel gebaat is bij uitputtende opsommingen en uitzonderingen op regels.